

Srpen 1968 a Martin Frič

Jména jednotlivých kalendářních měsíců v nás většinou vyvolají dojem příslušného ročního období nebo odpovídajícího počasí. Letní měsíce pro nás představují sluncem zalité dovolené, výlety, koupání; zimní zase sporty na sněhu a ledu, Vánoce a příchod nového roku. V naší republice ale vládne ve vztahu ke kalendářním měsícům ještě jedna specialita. Jména některých z nich jsou synonymem pro politické události, které se ať kladně nebo záporně zapsaly do dějin naší republiky, ale po každé tak zásadním způsobem, že politický význam převládá nad obrazem příslušného období roku. A tak „Únor“ je synonymem pro komunistický převrat v roce 1948, „Listopad“ pro studentské události roku v odstavu 50 let, končící na devítku. „Říjen“ pro nás znamená vznik samostatného Československa v roce 1918 nebo federace v roce 1968, pro ty starší levicově orientované spíše „Velkou říjnovou socialistickou revoluci“ v Rusku v roce 1917, která se ovšem podle našeho kalendáře odehrála v listopadu. Zvláštní postavení v této „politické“ úloze jednotlivých měsíců zaujímá srpen. Spíše než představa rozmařilé dovolené někde u vody v rozpáleném stanu v nás vyslovení tohoto měsíce vyvolává kromě mrazení v zádech vzpomínky na kalné střeďeční ráno 21. dne tohoto měsíce před padesáti lety, kdy do naší republiky vtrhla vojska „spřátelených armád Varšavské smlouvy“, aby nás „ochránila“ od demokratizačního procesu a nastolení socialismu s lidskou tváří, což bylo trnem v oku stalinistických jestřábů z tehdejšího Sovětského svazu. Srpen 1968, jehož 50 let staré události si v těchto dnech připomínáme, zůstane pro naši generaci tragickým mementem do konce našeho života.

Jakou souvislost má však tento politicky orientovaný měsíc s osobností Martina Friče? Martin Frič byl jedním z nejvýznamnějších filmových pracovníků minulého století, prosadil se zejména jako režisér převážně komedií, ale i dramát. Narodil se 29. března 1902 v Praze. K filmové režii se dostal přes malování reklam, práce v laboratoři nebo psaní scénářů. Občas ho bylo možné vidět i na filmovém plátně. Mezi jeho významné role patří elegantní detektiv Holmes v Lamačově filmu „Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa“ s Vlastou Burianem, nebo utápnutý kancelářský pomocník ve filmu „Funebrák“, kde skvěle doplňuje tupého železničního úředníka, který vyšetřuje poškozeného cestujícího Vlastu Buriana po vlakové nehodě (teď to vypadá, že střílím „do vlastních řad“, ale s takovými úředníky se už na železnici nesetkáte). Tento film obohatil český slovník o zajímavý výraz „Ondoň“ vzniklý právě v souvislosti se snahou toporného drážního inspektora říci jednu větu v přehnaně spisovném tvaru. V samém závěru filmu „Svět patří nám“, který předpovídá blížící se nacistický teror, si Frič zahraje jako režisér vlastně sám sebe.

1 – 4: Tyto lokomotivy vezly detektiva Vlastu Buriana do Karlových Varů ve filmu „Tři vejce do skla“ z roku 1937.

5: Lokomotiva 423.0153 jako železničářská „třešinka na dortu“ ve vážném dramatu „Barbora Hlavsová“ z roku 1942, kde jednu ze svých významných rolí ztvárnila filmová Babička – herečka Terezie Brzková.

6. Film „Kantor Ideál“ z roku 1932 se svěží hudbou operetního a pozdějšího filmového skladatele Járy Beneše obohatila lokomotiva řady 354.7.

Největší přínos československému filmu ale znamenala jeho práce režisérská, která by vydala na samostatné téma. Byl nositelem Řádu republiky a v roce 1965 jmenován národním umělcem. Pro nás jakožto železničáře mají filmy Martina Friče ještě další význam. Ve filmech z tehdejší současnosti dal prostor i železnici, kde se v mnoha záběrech můžeme setkat s lokomotivami, které už nenávratně odešly do „věčných šrotišť“:

Hned na počátku zvukového filmu v roce 1932 ve snímku „Kantor Ideál“ přijíždí nesmělý profesor Karel Lamač do nového působiště, aby zde zahájil svoji učitelskou kariéru a zamiloval se do krásné studentky Anny Ondrákové, která mu v osobním životě byla stále nablízku až do posledních okamžiků jeho života v roce 1952. Na poděbradské nádraží ho přiveze parní lokomotiva řady 354.7. V zapomenuté komedii „Dvanáct křesel“, která se před časem dostala do povědomí diváků tím, že vyšla v edici DVD a byla natočena (dnes bychom řekli) v koprodukcí s polským filmem, projede kolem kamery lokomotiva 375.024 s vlakem, kterým odjíždí hlavní představitel filmu Vlasta Burian pro nově nabyté dědictví. V komedii „Poslední muž“ z roku 1934 se despotický otec rodiny Hugo Haas přirovnává k přetopenému kotli, který je zde zosobněn „Krasinem“ – lokomotivou 456.005. Ve filmu „Mazlíček“ z téhož roku představuje opět Hugo Haas člověka úplně opačného charakteru, kterému padne do oka sympatická Adina Mandlová, která ho potmě při jízdě vlakem nelahozeveskými tunely zasype polibky. Pro nás je ale podstatné, že ten vlak z tunelů vyveze impozantní rychlíková třístasedmdesátpětka. Ve filmu „Tři vejce do skla“ z roku 1937 posílá Martin Frič detektiva Vlastu Buriana do lázní v „Karlových Vařích“ (jak ve filmu říká Vlasta Burian) celkem čtyřmi lokomotivami od rakouských 275.0, 375.0 až po prvorepublikové 365.0 a 464.0.

V témže roce v pozoruhodné politické satirě „Svět patří nám“ ukázal Martin Frič zásadní úlohu železničářů při revolucích a povstáních, kde „otočení kola dějin“ reprezentuje přestavením předpotopní výhybky, kde se přestavení směru skutečně provedlo vodorovným otočením páky s výměnovým závažím. Myslím, že na ČD Cargo už není žádný zaměstnanec, který by takovou výhybku pamatoval v praxi. I zde se na plátně projede nejlepší lokomotiva rakouského konstruktéra Karla Gölsdorfa – Hrboun řady 375.0 – a k dovršení revolučního nadšení napomáhají další dnes již neznámé parní lokomotivy. V komedii natočené za války „Roztomilý člověk“ tvoří kulisu ke schůzkám Oldřicha Nového a Nataši Gollové nejen početné soupravy nákladních vozů na pražských nádražích, ale i parní lokomotiva 464.029. Být v situaci tohoto herce, nevím, komu bych dal přednost; jestli půvabné herečce nebo rovněž půvabné lokomotivě této početné řady... (ne – to je vtip, určitě bych se věnoval Nataše, ale jak by za ní zapadly domovní dveře, letěl bych zpátky na nádraží).

1: Hrboun 375.0 vyjíždí z tunelu s rychlíkem, ve kterém ve filmu „Mazlíček“ z roku 1934 dělá čerstvým milencům Hugo Haasovi a Adině Mandlové gardedámu Ema Pechová, maminka herce Ladislava Peška, jíž to byla jediná filmová role.

2, 3: Válečný film „Past“ z roku 1950 nabízí dnes již neexistující pohledy na kolejisti pražského hlavního nádraží.

4, 5: Despotický Hugo Haas přirovnávající se k přetopenému kotli porovnává svůj stav s kotlem parní lokomotivy 456.005 ve filmu „Poslední muž“ z roku 1934.

6: Předposlední film Martina Friče „Přísně tajné premiéry“ z roku 1967 nás nechává nahlédnout do doby, kdy v čele nákladních expresů kralovaly parní lokomotivy.

V dramatu „Barbora Hlavsová“ z roku 1942 se v celé kráse představí lokomotiva úspěšné konstrukce 423.0153 spolu s mladinkým Rudolfem Hrušínským. Ve válečném filmu „Past“ z roku 1950 s Vlastou Chramostovou se odehraje několik scén na pražském hlavním nádraží souvisejících s destrukční prací partyzánů. Kromě ústřední role čtyřkoláka 434.2139 se zde objeví i předválečná elektrika E 467.0. A přesto, že jde o děj z války, se v pozadí několika záběrů mihne moderní poválečný Albatros 498.0.

Ve svém předposledním filmu „Přísně tajné premiéry“ z roku 1967 svěří Martin Frič parní lokomotivě skoro hlavní roli, když lokomotivu řady 464.0 obsadí do čela nákladního expresu

převážejícího tuzexové hodinky, které sympatičtí zlodějící ze starých časů ukradnou zajímavým způsobem – proříznou podlahu vagónu a bednu s hodinkami vyhodí na napnutou nylonovou síť. V posledním filmu „Nejlepší ženská mého života“ z roku 1968 se nádraží a vlaky objeví jako kulisa filmového příběhu a železniční děj předznamenává nástup nových trakcí.

Martin Frič měl ještě jeden sen – natočit drama o tragickém osudu Lidic. Nepochybně, že i v tomto filmu by se železnice objevila; a vzhledem k roku této tragické události našich dějin by film určitě obohatily parní lokomotivy.

V závěru se konečně dostáváme k propojení osudu Martina Friče a srpna 1968. Počátkem tohoto roku byla Fričovi diagnostikována závažná nemoc, kvůli které měl od lékařů zakázáno pít lihové nápoje (termín vyslovený roztomilou tetičkou, českořebovskou rodačkou Zdeňkou Baldovou, ve Fričově filmu „Eva tropí hlouposti“). V té době nastávající režisér Miloš Forman při návštěvě u Friče objevil lahev koňaku a světově proslulý režisér mu údajně řekl, že „jednou, až mi bude všechno fuk, si z toho báječného koňáčku naleju pořádnýho frtana“. Nato přišla osudná srpnová noc... Možná si Martin Frič uvědomil, že nastupuje opět zlom dějin jako ke konci třicátých let nebo po citovaném „Únoru“, že přijdou opět cenzury, že opět k natočení smysluplného filmu bude muset jako „povinnou daň“ natočit nějakou agitku poplatnou nastávajícímu režimu, což byla asi ta pověstná poslední kapka k tomu, že ten osudový koňak vypil a z nastalé agónie se již neprobral. Zemřel ve svých 66 letech dne 26. srpna 1968, s rozdílem jednoho dne o čtyři roky později od absolutního rychlostního rekordu československých parních lokomotiv, které s oblibou snímal do svých filmů.

Martin Frič je vlastně nepřímá oběť srpnové okupace roku 1968. Jeho filmy ale žijí dál a stále dělají radost početnému okruhu našeho obyvatelstva. A já jeho filmy беру jako lék na uklidnění před všelijakými surovými kriminálkami nebo filmy zobrazujícími pokřivené vztahy mezi lidmi. Navíc mi jsou Fričovy filmy blízké právě tím, že se v nich objevují moje milované parní lokomotivy, kolikrát i v čele nákladních vlaků, na nichž je nyní postavena existence a záleží prosperita naší společnosti.

Jiří Vorel